

BİR MESLEK OLARAK TÜRKİYE'DE VAİZLİK

(Bir Saha Araştırması)

Yazar

Zeynep YÜKSEL

© Copyright 2022

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitapta yer alan fikirler ve düşünceler yazara ait olup, hiçbir kurum veya kuruluşun görüşünü yansıtmamaktadır. Bu kitap "Vaizlerin İş Doyum Düzeyleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

ISBN

978-625-8155-73-0

Kitap Adı

Bir Meslek Olarak Türkiyede Vaizlik (Bir Saha Araştırması)

Editör

Prof. Dr. Recai DOĞAN

ORCID iD: 0000-0001-9668-4563

Yazar

Zeynep YÜKSEL

ORCID iD: 0000-0001-7880-156X

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kapak Tasarımı

Hacer TURAN

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

REL037000

DOI

10.37609/akya.1758

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

İnsanlar hayatlarının önemli bir kısmını kurumlarda geçirmektedirler. İnsanların çalışma hayatına başlamalarıyla birlikte, kurumlarda geçirilen zaman hakkında insanların birtakım tutumları oluşmaktadır. Bu tutumların mahiyeti ise çalışanların hem çalışma kalitesini hem de çalışma yaşamının dışındaki hayatını etkilemektedir. Çalışma yaşamında geliştirilen bu tutumların düzeyi çalışanların iş memnuniyetini belirlemektedir.

İş memnuniyeti bireysel açıdan önemli olduğu kadar kurumsal verimlilik açısından da önemlidir. İş memnuniyeti konusunda olumlu tutum geliştiren çalışanların hizmet verimliliği de artmaktadır. Bu durum eğitim alanında hizmet üreten kurumlar için bir derece daha önem arz etmektedir. Çalışanların iş memnuniyeti konusunda olumlu tutum geliştirmiş olmaları eğitimin kalitesini de etkileyecektir.

Yaygın din eğitimi alanında hizmet sunan vaizlerin görevleriyle ilgili geliştirdikleri tutum hem kurumsal açıdan hem çalışanlar açısından hem de sunulan eğitimin verimliliği açısından önemli bir husustur. Araştırmada vaizlerin iş memnuniyet düzeyleri bağımsız değişkenlere göre incelenmiş, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışan vaizlerin iş memnuniyet düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma, 2018 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde Prof. Dr. Recai Doğan danışmanlığında 'Vaizlerin İş Doyum Düzeyleri' adıyla doktora tezi olarak çalışılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, önemi, yöntemi; iş doyumunu, iş

doyum kuramları, vaizlik ve yaygın din eğitimi kavramlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmada kullanılan iş doyum ölçeğinin ve ölçeğın alt boyutlarının SPSS 15 programı ile analiz edilmesi ile elde edilen analiz sonuçları ve yorumları ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise vaizlerin iş doyum durumları ve iş doyumuna etki eden alt faktörler genel olarak değerlendirilmiş, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Akademik hayatım boyunca her türlü desteğini yanımda hissettiğim çalışmanın tamamlanmasında önemli katkıları olan başta kıymetli hocam, danışmanım Prof. Dr. Recai Doğan’a, Prof. Dr. Mualla Selçuk’a, Prof. Dr. Cemal Tosun’a teşekkür ederim.

Araştırma süresince bana destek veren, samimiyetle kıymetli zamanlarını benden esirgemeyen, araştırmanın uygulama boyutunda hem teknik hem de manevi olarak yardımlarını esirgemeyen değerli kardeşim Esmâ Biçer’e, araştırmanın uygulanması konusunda destek olan Diyanet İşleri Başkanlığı vaizlerine, eğitim hayatımda maddi manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Zeynep YÜKSEL
Çankırı-2022

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
1. İş Doyumu	4
1.1. İş Doyumunu Etkileyen Bireysel Unsurlar	5
1.2. İş Doyumunu Etkileyen Kurumsal Unsurlar	9
1.3. İş Doyumu Kavramının Tarihi Süreci	14
1.3.1. İçerik Kuramları.....	16
a. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı	16
b. Aldfer'in VİG (ERG) Kuramı	17
c. Herzberg'in İki Etmen Kuramı.....	17
1.3.2. Süreç Kuramları	18
a. Vroom'un Değer Beklenti Kuramı	18
b. Locke'un Amaç Belirleme Kuramı	19
c. Adams'ın Denklik Kuramı	20
1.4. İş Doyumunun Sonuçları	21
1.5. İş Doyumsuzluğunun Sonuçları.....	23
2. İlgili Araştırmalar	24
3. Araştırmanın Önemi.....	29
4. Problem Cümlesi	30
4.1. Hipotezler.....	31
5. Yöntem	36
5.1. Araştırma Modeli	36
5.2. Sınırlılıklar	37
5.3. Veri Toplama Araçları.....	40
5.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi.....	46
6. Araştırmanın Amacı	47
7. Tanımlar.....	47

1. Bölüm

Analiz ve Yorumlar.....	51
1. Çalışmaya Katılan Vaizlerin Bağımsız Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi (Betimsel İstatistik).....	51
2. İş Doyum Puanı Hesaplanması	65
3. İş Doyum Puanının Normallik Testi	66
4. Vaizlerin İş Doyumunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	67
5. Vaizlerin İş Doyum Puanına Etki Eden Alt Faktörlerin Normallik Testi	101
6. Vazilerin İş Doyumunda İşe Bakış Açısı Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	103
7. Vazilerin İş Doyumunda İşe Yüklenen Değer Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	115
8. Vazilerin İş Doyumunda Maaş Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	126
9. Vazilerin İş Doyumunda Çalışılan Kurumda Kişilerarası İlişkiler Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi.....	138
10. Vazilerin İş Doyumunda İş Niteliği ve Fiziksel Koşullar Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	150
11. Vazilerin İş Doyumunda Gelişme Olanakları Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	161
12. Vazilerin İş Doyumunda İş Seviyesi ve Kariyer Olanakları Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlere Göre İncelenmesi	173
Sonuç ve Öneriler	184
Kaynaklar	193

KISALTMALAR

DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
c.	: Cilt
Md.	: Madde
Bkz.	: Bakınız
vd.	: ve diğerleri
DİBBYS	: Diyanet İşleri Başkanlığı Bilgi Yönetim Sistemi
m.	: Madde
Fak.	: Faktör
ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
İLİTAM	: İlahiyat Lisans Tamamlama
Std Sapma	: Standart Sapma
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı

KAYNAKLAR

- Akbař Günay, İstanbul İli Bahçelievler İlçesindeki Mesleki ve Teknik Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumunun Belirlenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006.
- Akınır Barış, Özel Okullarda ve Resmi Okullarda Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeylerinin Araştırılması (Manisa Merkez Örneği), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2005.
- Aytürk Nihat, Yönetim Sanatı Başarılı Yönetim ve Yöneticilik, Nobel Yayınları, Ankara 2014.
- Balay Refik, Örgütsel Bağlılık, Nobel Yayınları, Ankara, 2000.
- Başaran İbrahim Ethem, Örgütsel Davranış: İnsanın Üretim Gücü, Siyasal Basın Yayın Dağıtım, Ankara, 2008.
- Baysal Aysel Can, Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar, Yalçın Ofset Matbaası, İstanbul, 1981.
- Beehr Terry A., Newman Jhon E., "Job Stress Employee Health and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis", Model and Literature Review, Personnel Psychology, 1978, S. 31, s. 665-699.
- Bilgiç Reyhan, "The Relationship Between Job Satisfaction and Personal Characteristics of Turkish Workers", Journal of Psychology, Vol. 132, Issue 5, September 1998, s.553, (Çevrimiçi) <http://web6.epnet.com/DeliveryPrint-Save.asp>, (17.05.2016).
- Büyükoztürk Şener, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Pegem A Akademi, Ankara 2008.
- Büyükoztürk Şener, "Anket Geliştirme", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2005, C. 3, S. 2, 133-155.
- Büyükoztürk Şener, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Pegem A Akademi, Ankara, 2008.
- Can Halil, Akgün Ahmet, Kavuncubaşı Şahin, Kamu ve Özel Kesimde Personel Yönetimi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998.
- Chapman, David W.; Lowther, M. A., "Teachers' Satisfaction With Teaching", Journal of Educational Research, March/April 1982, Vol. 75, p241-247.
- Chiu Charlotte, "Do Professional Women Have Lower Job Satisfaction Than Professional Men? Lawyer s As a Case Study", Sex Roles: A Journal of Research, April 1998, Vol. 38, p. 521-537.
- Çelik Necla Hatice K., İş Tatmininin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisine İlişkin İlaç Üretim ve Dağıtım Firmalarında Yapılan Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2006.

- Çekin Abdülkadir, Kuran Kursu Öğreticilerinin İş Doyum Düzeyleri (Ankara İli Örneğinde Bir Alan Araştırması), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2011.
- Çekin Abdülkadir, “Vaizlerde Mesleki Doyum”, Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2013, s.
- Çetin Münevver Ölçüm, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Nobel Yayınları, Ankara 2004.
- Çetinkanat Canan, Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000.
- Daniel J. Brass, “Structural Relationships, Job Characteristics and Worker Satisfaction and Performance”, Administrative Science Quarterly, Vol. 26, September 1981, pp. 333-334.
- DİB Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun.
- Demir Nevzat, Örgüt Kültürü ve İş Tatmini, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2007.
- Demirel Filiz, Sınıf Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeyleri (Denizli İli Örneği), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Diñç Özcan, Esra, Kişilik Bakış Açısından Örgüt Yapısı ve İş Tatmini, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Din Hizmetleri Sunumunda Karşılaşılan Problemler Anketi, 2014.
- Erdoğan İlhan, İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 1996.
- Esen Necdet, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Yüksek Öğrenim Kurumlarında Çalışan Öğretim Elemanlarının İş Doyum Düzeylerinin İncelenmesi, , Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi 2001.
- Eves Sevil, Okul Yöneticilerinin İş Doyumları İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki, , Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi 2008.
- Field Andy, Discovering Statistic Using Spss for Windows, SAGE Publications, London, 2009.
- Fournet Glenn P., M. K. Distefano Jr., Margaret W. Pryer, “Job Satisfaction: Issues and Problems”, Personal Psychology, 1996, Vol. 19, pp. 174.
- Genç Müge, Özel Okul ve Devlet Okulu Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- George Jenifer M., Gareth R. Jones, Understanding and Managing Organizational Behavior, Pearson, 2012.
- Gülay Hüseyin Ersin, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeylerinin Araştırılması (Kocaeli İl Örneği), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

- İncir Gülten, Çalışanların İş Doyumu Üzerine Bir İnceleme, Milli Produktivite Yayınları, Ankara, 1990.
- Syptak, J. Michael; Marsland, David W.; Ulmer, Deborah, “Job Satisfaction: Putting Theory Into Practice”, Family Practice Management, October 1999, 5-26.
- Kağan Mücahit, Devlet ve Özel İlköğretim Okulları ile Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Çalışan Rehber Öğretmenlerin İş Doyumlarının İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kale Fatma, Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Karaca Bülent, İlköğretim ve Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğretmenlerinin İş Tatmini Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Ankara’daki Devlet Okulları İle Özel Okulların Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Karasar Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınları, Ankara.
- Kıncal Remzi (Editör), Eğitim Bilimine Giriş, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.
- Kreitner Robert and Kinicki Angelo, Organizational Behaviour, The Mc Graw-Hill, 2012.
- Kurudilek Alparslan Muhrrem, Örgütsel Adalet Algısı ve İş Doyumu İlişkisi; Doğu Anadolu Bölgesi Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü Çalışanları Üzerinde Bir Çalışma, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Spor Sağlık Bilimleri Anadalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2014.
- Luthans Fred, Keith Davis, Organizational Behavior, Mc Graw Hill, New York 1992.
- Luthans Fred, Organizational Behavior, Singapore, 1992.
- Medyan Cem Harun, Örgüt Kültürü Örgütsel Güç ve Örgütsel Adalet Algılarının Bireyin İş Tatmini ve Örgüte Bağlılığı Üzerine Etkisi: Kamuda Bir Araştırma, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2010.
- Mete Cengiz, İlköğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri İle İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Mezıroğlu Murat, Sınıf ve Branş Öğretmenlerinin İş Doyum Düzeylerinin Ölçülmesi (Zonguldak İli Örneği), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Mimaroğlu Hande, Özgen Hüseyin, “Örgütlerde Güncel Bir Sorun Mobbing”, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S. 15, s.201-226.
- Nicholson Nichel, “How The Motivate Your Problem People”, Harvard Business Review, Vol. 81, Issue 1, Jaurnay 2003, pp. 59-60.

- Özcan Dinç Esra, Kişilik Bakış Açısından Örgüt Yapısı ve İş Tatmini, Beta Yayınları, İstanbul 2011.
- Özmen Sibel, Dershane Öğretmenlerinin İş Tatmin Düzeylerinin Öğrenci Memnuniyetine Yansımaları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Sarıkaya Tamer, Eğitim Uygulama Okulu ve İş Eğitim Merkezlerinde Çalışan Öğretmenlerin İş Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi (Ankara İli Örneği), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Sevimli F, İşcan ÖF, "Bireysel ve İş Ortamına Ait Etkenler Açısından İş Doyumu", Ege Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Akademik Bakış Dergisi, 2005.
- Sicim Demet, İlköğretim Okullarındaki Sınıf Öğretmenlerinin İş Tatmini: İstanbul Büyükşehir Belediyesi İlçesinde Bir Uygulama, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Solmuş Tarık, İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler, Beta Basım, 2004, İstanbul.
- Sönmez Mehmet Gürsel, Milli Eğitim Bakanlığı'nda Çalışan Öğretmenler İle Milli Eğitim Bakanlığı'ndan Emeklilik veya İstifa Nedeniyle Özel Eğitim Kurumlarında Çalışanların İş Tatmin Düzeylerinin Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2007.
- Şahin İdris, İlköğretim Okulunda Görevli Öğretmenlerin İş Doyum Düzeyleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Terry A. Beehr, Jhon E. Newman, "Job Stress Employee Health and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", Personnel Psychology, 1978, S. 31, s. 667.
- Robbins Stephen P, Organizational Behavior, Pearson Prentice Hall, 2005.
- Tezer Esin, "İş Doyumu Ölçeğinin Güvenilirlik ve Geçerliliği", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2005, C. II, S. 16.
- Tosun Cemal, Din Eğitim Bilimine Giriş, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2005.
- Turanlı Alev, İlköğretim Okulu Müdürlerinin Duygusal Zekâ ve Öğretmenlerin İş Doyum Düzeyleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2007.
- Tüccar Dilek Vatan, İlköğretim ve Ortaöğretim Öğretmenlerinin İş Tatminleri Bayrampaşa Örneği, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Türk Sezai, Örgüt Kültürü ve İş Tatmini, Gazi Kitabevi, Ankara 2007.

- www2.diyaret.gov.tr/HukukMusavirligi/Mevzuat/Mulga/gorevde_calisma_yonergesi.pdf (20.10.15).
- Yıldırım Doğan Şafak, Resmi İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Motivasyon ve İş Tatminini Etkileyen Faktörler, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Yıldırım Mehmet Halit, Erul E., Kelebek P., “Tükenmişlik ile İşten Ayrılma Arasındaki İlişki (Banka Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma)”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, C. 6, S.1, s.34-44.
- Yılmaz Nuray, Orta Dereceli Okullardaki Matematik Öğretmenlerinin İş Tatmin Düzeyleri (Lise ve Meslek Liselerinin Karşılaştırılması, Bağcılar İlçesinde Örnek Çalışma), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Zoch Lynn M. Patterson Beth S., Olson, Deborah L., “The status of the school public relations practitioner: A statewide exploration”, Public Relations Review, Winter, 1997, Vol. 23 Issue 1.